ВОНА ЙДЕ

Сон

Ми працювали коло картин у старому музеї. Я й мої учні. Брали їх із одного темного й занедбаного помешкання, що в ньому, неначе в тюрмі, було зроблено вікна аж під стелею, й переносили в друге — нове й ясне, просторе й радісне.

Картини були темні й запорошені. Розвішано їх по стінах безладно й недбало. Вони висіли немов одна на одній, одна одній застуючи.

Я знімав кращі з їх і передавав учням, а вони относили їх у нове помешкання.

Я був цілком захоплений працею, коли раптом мені кинулась у вічі надзвичайно свіжа й ясноколірна картина. Вона висіла високо на стіні й була немов якась прозора. На їй було намальовано ранішньо-весняний краєвид: у центрі, в глибині картини — безлистий темно-бурий ліс, обіруч його — прозорі степові далі, а над ними й лісом — ясне, блакитне небо, повне світу й тепла, блиску й радості.

По ньому, по тому ясно-прозорому небу, тонкою смугою низько над землею залягала залита весняним промінням сліпучо-біла хмара. Середина її ховалась за лісом, а праворуч лісу, від лівого крила тієї хмари, відділилась невеличка хмарка, і так було намальовано її, що здавалось, що вона жива і йде. Обходить ліс і чудодійно підходить все ближче й ближче до глядача!

І я й учні дивились, мов зачаровані, й разом гукнули:

— Вона йде!.. Вона йде!..

Така була, коли ми придивились, і назва незвичайної картини: «Вона йде».

З великим хвилюванням, підставивши табуретку, піднявся я врівень до картини й помітив, що вона стояла в ніші вікна. Тому вона й світилась наскрізь. І дивна річ, коли я ближче придивився до неї, то побачив крізь ліс, далеко за ним, широченні простори степу, незвичайно рівного й далекого. І був той степ зараз за лісом — розмережаний смугами свіжої чорноземної оранки й полосами нерушеної землі, покритої пожовклою травою. А далі зливався в одну вогкоземляну неміряну просторінь.

Над степом блищала, неначе сніг на сонці, частина хмари, що її не видно було з-за лісу. Але малої хмарки, тієї живої перлової красуні, не було. Вона пройшла наперед. Тільки там, де вона проходила, залишився під лісом білий слід — чи то одсвіт від неї, чи легкий нальот інею, паморозі.

Я припав до запорошеної рами й не міг одірвати очей від того, що бачив. І схвильована думка питала: «Що ж це таке? Що то за хмара в далекому степу? І що то за чудодійна хмарка, що пройшла попід лісом і вже її не видно?»

І я інтуїтивно, як тільки може бути вві сні, зрозумів, що то алегорична історія мого життя. Що хмарка та — моя мистецька молодість. Що пройшла вона в далекому степу життя мого і вже її там немає... Що йде вона все наперед і наперед. Що тільки, проглянувши скрізь ліс минулого, я бачу, звідки постала вона, й помічаю її далекий давній слід. А вона, та невмируща молодість душі, та жива творча сила, іде і йде, все наперед і наперед.

Я був надзвичайно схвильований.

Такий, риса в рису, сон приснився мені під ранок п'ятого січня 1926 року після святкування напередодні херсонським громадянством мого скромного ювілею

й після промов на ньому. В таких образах позасвідома думка моя відбила процес минулого життя мого. Але хіба тільки мого?.. Хіба не процес життя й творчості моїх літературних сверсників?

«Вона йде!»

Так, вона — ота невмируща творча сила, ота вічна молодість душі — вийшла з безмежного степу нашого і йде все вперед і вперед, в нове живе життя. Не спиняється. Обходить усі перепони, що постають на шляху її. Так, вона йде!..

Так само стояли картини наші у темному тюремному помешканні. І самі ми жили й працювали в ньому. І ось прийшов час, уже при участі молоді, перенести їх у нове й світле приміщення, в храм нового, вільного мистецтва. І ми переносимо їх...

Тільки чому, чому той храм так пізно утворився? Чому постав тоді, коли багатьох товаришів моїх уже нема на світі і пилом забуття припадають картини їхні? Чому він відчинився тоді, коли паморозь укрила мою голову й голови тих, хто ще живий і одиноко йде із безвісті степів під ясні його склепіння?

Але нехай умирають митці й хай живе мистецтво.

1926